

Małgorzata Kowalska
Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
koma@umk.pl

Platformy czasopism naukowych a bibliograficzne bazy danych: obszary przenikania, narzędzia, usługi

dr hab. Małgorzata Kowalska

Absolwentka bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej oraz filologii germańskiej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracuje jako adiunkt w Zakładzie Informacji Naukowej Instytutu Informacji Naukowej i Bibliologii UMK. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół informatologii jako dyscypliny naukowej, infobrokerstwa, zasobów cyfrowych, oddziaływania Internetu jako źródła informacji oraz wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych w działalności instytucji sektora kultury. Jest autorką dwóch monografii, ok. 80 artykułów naukowych, współredaktorem trzech wydawnictw zbiorowych oraz redaktorem naukowym periodyku „Toruńskie Studia Bibliologiczne”. Przygotowała treści dydaktyczne i pełniła rolę tutora kursów e-learningowych dla bibliotekarzy „BIBWEB” i „Login: Biblioteka”. Jest członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Zarządzania Wiedzą - ISKO, Interdyscyplinarnego Zespołu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego ds. upowszechniania nauki oraz sekretarzem Komisji Bibliografii i Bibliotekoznawstwa Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Streszczenie: Platformy czasopism naukowych, jak i bibliograficzne bazy danych, stanowią niezbędne instrumentarium każdego badacza. Z jednej strony ułatwiają śledzenie bieżącego piśmiennictwa naukowego, z drugiej – w kontekście konieczności spełniania formalnych wymogów parametryzacji i ewaluacji – gwarantują włączanie indywidualnych dorobków publikacyjnych w system komunikacji naukowej. Mimo, że obydwie typy narzędzi realizują podobne zadania, cechują je pewne odmienności (m.in. reguły tworzenia, oferowane funkcjonalności, zasady współpracy z repozytoriami cyfrowymi, różne poziomy dostępności dla potencjalnych użytkowników). Artykuł poświęcony jest wskazaniu obszarów przenikania dostępnych w Polsce platform czasopism naukowych i polskich bibliograficznych baz danych oraz uwidocznieniu różnic występujących między nimi.

Słowa kluczowe: bazy danych, determinanty funkcjonowania, platformy czasopism, czasopisma naukowe, ewaluacja

Abstract: The platforms of scientific journals and the bibliographic databases are essential tools for each researcher. They document the development of scientific research, and – in the context of the formal parametric and evaluation requirements – guarantee the inclusion of individual publications in the scientific communication system. Although the two types of tools have similar tasks, they also have some differences (in the field of creating, functionality, co-operation with digital repositories, accessibility for the potential users). Author tried to indicate the fields and tendencies of both sources mutual permeability, as well as the differences between them.

Keywords: databases, determinants and characteristics, journal systems, scientific journals, evaluation

[Prezentacja](#)

Wprowadzenie

Od kilku lat czasopismom naukowym – obok ich podstawowej funkcji, jaką jest dokumentowanie wyników badań naukowych – przypisuje się rolę swoistych ewaluatorów dorobku naukowego. Ponieważ za publikację artykułu w danym periodyku badacze mogą zyskać określoną liczbę punktów, redakcje chcąc sprostać obowiązującym wymogom oceny dorobku, stają przed koniecznością poddawania czasopism parametryzacji Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW). Z uwagi na fakt, że w owej parametryzacji, warunkami *sine qua non* są m.in. wdrażanie standardów otwartości czasopisma oraz jego indeksacja w referencyjnych bazach danych, redakcje ze szczególną determinacją zabiegają o spełnienie tych kryteriów.

Pomijając kwestie parametryzacji, czy oceny dorobku naukowego, z punktu widzenia potencjalnego użytkownika, najistotniejszym wydaje się jednak uzyskanie odpowiedzi na pytanie, co zostało już w nauce zrealizowane i jak dzieło poprzedników kontynuują kolejne pokolenia badaczy. W tym kontekście rodzi się zatem pytanie, które z zasobów pozwalają zgromadzić wiedzę w tym zakresie, czy są to bibliograficzne bazy danych, uczelniane platformy czasopism, a może portale agregujące periodyki różnych domów wydawniczych? Czy wszystkie w tym samym stopniu służą upowszechnianiu nauki, czy w jej popularyzacji odgrywają analogiczne funkcje? Niniejszy artykuł jest próbą udzielenia odpowiedzi na te pytania. Jego celem jest wskazanie obszarów przenikania dostępnych w Polsce platform czasopism naukowych i polskich bibliograficznych baz danych oraz uwidocznienie różnic występujących między nimi.

Bezpośrednią inspiracją do przeprowadzenia analiz porównawczych baz danych i platform czasopism stały się wcześniejsze badania autorki, w których dokonała ona analizy obecności czasopism znajdujących się w wybranych bibliotekach cyfrowych oraz dziedzinowych bazach danych¹. W związku z szybkim rozwojem platform udostępniających czasopisma oraz dużą popularnością systemów zarządzania treścią, interesującym wydało się rozszerzenie analiz także na nie.

Badania baz danych i platform czasopism – cel, zakres i kryteria analiz

Biorąc pod uwagę charakter badań – przeprowadzenie analizy porównawczej – koniecznym było wytypowanie kryteriów dokonywania porównań. W wyniku wstępnej penetracji poszczególnych rodzajów zasobów, ustalono następujące kryteria:

1. cel tworzenia zasobu,
2. zasięg i zakres rejestrowanego materiału,
3. wielkość zasobu,
4. zasady indeksacji czasopism,

¹ KOWALSKA, M. Zasoby czasopiśmiennicze w polskich bibliotekach cyfrowych i bibliograficznych bazach danych – koegzystencja, konkurencja czy kooperacja? W: Derfert-Wolf, L., Szczepańska, B. (red.). *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy*. Bydgoszcz, 27–29 maja 2009 [online]. EBIB, 2009. [Dostęp 20.06.2017]. Materiały konferencyjne, nr 19. ISBN 83-921757-5-1. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat19/kowalska.php>.

5. standardy opisu bibliograficznego (w tym obecność słów kluczowych, bibliografii załącznikowej, cytowań, identyfikatora obiektu cyfrowego, wskaźników wpływu czasopism),
6. opcje wyszukiwawcze,
7. polityka otwartości i dostęp do pełnych tekstów artykułów,
8. obecność w otwartych zasobach wiedzy,
9. role, jakie zasób może pełnić dla użytkowników,
10. obecność innych cech znamiennej dla badanej kategorii zasobów.

W przypadku baz danych do badań zakwalifikowano jedynie wybrane bazy rekomendowane przez MNiSW, a wśród nich wyłącznie te rejestrujące artykuły z czasopism i prace wydane w ramach serii wydawniczych (BazEkon, BazHum, BazTech, CEJSH).

Z platform czasopism pod uwagę wzięto:

- platformy umożliwiające proces publikowania czasopism w ramach jednej instytucji (bazujące na systemach zarządzania treścią),
- serwisy oferujące różnym instytucjom możliwość prezentowania i udostępniania treści czasopism (Platforma De Gruyter, DOAJ),
- portale nazwane dla potrzeb niniejszego artykułu hybrydowymi, stwarzające obydwie wyżej wymienione możliwości (Index Copernicus, Portal czasopism naukowych).

Najpokaźniejszą pod względem liczebny grupę (7) utworzyły platformy oparte na systemie Open Journal Systems (OJS). Popularność tego systemu nie dziwi i wynika zarówno z braku opłat za zainstalowanie i użytkowanie systemu, jak i intuicyjności jego działania². Dane Public Knowledge Project, który udostępnia OJS dowodzą, że w roku 2016 wykorzystywało go 219 polskich czasopism³. System ten wdrożyły dla swoich wydawnictw ciągłych m.in.: Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Jana Pawła II, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Na zastosowanie OJS, jako wsparcia dla własnego rozwiązania informatycznego, zdecydował się także właściciel Portalu czasopism naukowych – Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. Z kolei twórcy Uczelnianej Platformy Czasopism Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach uruchomili autorski system zarządzania treścią wykorzystujący mechanizmy elektronicznego obiegu dokumentów. Pozostali dysponenci platform wdrożyli własne rozwiązania teleinformatyczne.

² Szerzej nt. OJS zob. ROZKOSZ, E. Open Journal Systems – wartość dodana czasopisma. *Biuletyn EBIB* [online]. 2014, nr 149. [Dostęp 19.06.2017]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/246>; WILKOWSKI, M. *Open Journal Systems (OJS) – cyfrowa infrastruktura czasopisma naukowego w internecie* [online]. Historia i Media, 31.07.2010. [Dostęp 19.06.2017]. Dostępny w: <http://historiaimedia.org/2010/07/31/open-journal-systems-ojs-cyfrowa-infrastruktura-czasopisma-naukowego-w-internecie>.

³ *Public Knowledge Project: OJS Usage* [online]. [Dostęp 19.06.2017]. Dostępny w: <https://pkp.sfu.ca/ojs/ojs-usage/ojs-map/>.

Badania przeprowadzono z autopsji na przełomie maja i czerwca 2017 r. Posłużono się w nich zarówno materiałami informacyjno-promocyjnymi udostępnianymi na stronach WWW pojedynczych zasobów, ich modułami statystycznymi, jak i samymi treściami cyfrowymi w nich oferowanymi.

Wyniki analiz

Z uwagi na fakt, że badaniami objęto różne typy zasobów (bazy bibliograficzno-pełnotekstowe, systemy zarządzania treścią, platformy udostępniające czasopisma, kolekcje dostępne w modelu open access), zaobserwowano istotne różnice zdeterminowane zarówno formami własności, realizowanymi funkcjami, jak i zasadami indeksacji czasopism czy przyjętymi standardami opisu bibliograficznego, a wreszcie wielkością i zakresem tematycznym oferowanych zasobów. W tak zróżnicowanym zbiorze badawczym niezwykle trudno było uchwycić wszystkie podobieństwa i różnice, a jednocześnie wyłonić cechy charakterystyczne dla wszystkich zasobów z danej kategorii (np. wszystkich baz danych). Dlatego przeprowadzona analiza nie pretenduje do miana wyczerpującej i kompletnej, lecz koncentruje się na najistotniejszych z punktu widzenia potencjalnego użytkownika determinantach funkcjonowania wytypowanych do badań zasobów.

Biorąc pod uwagę **zakres tematyczny** materiału oferowanego w poszczególnych zasobach, stwierdzić trzeba, że największą różnorodnością i bogactwem cechują się platformy prezentacji czasopism i platformy hybrydowe, które rejestrują i udostępniają czasopisma ze wszystkich dziedzin i dyscyplin nauki, publikujące artykuły w różnych językach i dystrybuowane przez różnych wydawców z kraju i z zagranicy. Drugie miejsce pod tym względem zajmują bazy danych. Mimo że każda z nich ogranicza swój zasób do ściśle określonych dziedzin nauki i wchodzących w ich skład dyscyplin, w całości tworzą zasób niezwykle reprezentatywny, bo obejmujący swoim zakresem wszystkie obszary nauki. Podobnie jak platformy czasopism, rejestrują one czasopisma oznaczane różnymi sygnetami wydawniczymi. Najmniej zróżnicowana pod względem tematycznym wydaje się oferta platform publikujących czasopisma uczelniane. Nie dość, że w zasobie uwzględniają one periodyki wydawane przez jednego wydawcę – konkretną uczelnię oraz jej partnerów naukowych (biblioteki, towarzystwa naukowe, jednostki badawcze) – to swoim zakresem tematycznym nie wykraczają poza dyscypliny będące przedmiotem prowadzonych studiów czy badań statutowych. Platformy te również pod względem liczby indeksowanych czasopism (do 100 tytułów), na razie nie mogą konkurować ani z pozostałymi typami platform czasopism, ani z bazami danych. W tych pierwszych rejestrowanych jest bowiem od kilkudziesięciu (np. Platforma czasopism naukowych – 48 czasopism) do kilkuset tysięcy tytułów (np. Index Copernicus World of Journals – ponad 200 tys. czasopism), w tych drugich z kolei – od kilkuset (np. BazHum – 720 czasopism) do kilku tysięcy tytułów (np. CEJSH – 1311 czasopism)⁴.

⁴ Stan na 20 czerwca 2017 r.

Jeśli chodzi o **zasięg chronologiczny** rejestrowanego materiału, to na tym polu wyróżnić należy bazy danych, choćby dlatego, że większość z nich uwzględnia wydawnictwa ciągle publikowane od lat 90. XX wieku. W przypadku wszystkich rodzajów platform czasopism cezurę czasową wyznaczają publikacje najnowsze, wydawane już po roku 2000, co pod względem pełnionych funkcji przybliża je raczej do repozytoriów cyfrowych, dokumentujących współczesną produkcję naukową.

Również pod względem szczegółowości **zasad indeksacji czasopism** za wzorcowe uznać należy rozwiązania przyjęte przez twórców baz danych, zwłaszcza BazEkon i BazTech, którzy na stronach WWW wyraźnie wskazują:

- jakie czasopisma trafiają do zasobu (tematycznie zgodne z profilem danej bazy, posiadające naukowy lub fachowy charakter, publikujące recenzowane artykuły lub posiadające inną formę weryfikacji treści przed opublikowaniem, publikujące artykuły wyposażone w afiliacje autorów, tytuły, streszczenia i słowa kluczowe w języku publikacji oraz w języku angielskim, bibliografie załącznikowe, posiadające ogólnodostępną stronę internetową ze streszczeniami i/lub pełnymi tekstami artykułów);
- co jest powinnością wydawców (dostarczanie redaktorom danych bibliograficznych lub zgoda na ich pobieranie z danych dostępnych na witrynie czasopisma, dostarczenie pliku elektronicznej wersji okładki czasopisma i zgoda na zamieszczenie w bazie, przekazywanie wskazanej bibliotece jednego darmowego egzemplarza każdego numeru czasopisma i/lub darmowy dostęp online dla użytkowników danej biblioteki, gdy dostęp jest ograniczony, umieszczenie w czasopismach i na witrynach WWW informacji o indeksowaniu tytułu w danej bazie wraz z podaniem odnośnika do bazy);
- jakie obowiązki spoczywają na dysponentach bazy (indeksowanie w bazie artykułów, uzupełnianie opisów artykułów o metadane niezbędne do zapewnienia wysokiej jakości wyszukiwania, aktualizacja bazy)⁵.

W przypadku platform prezentujących czasopisma, kryteria indeksacji sformułowane są dość ogólnikowo i w zasadzie dają się sprowadzić do dwóch kwestii: potencjału naukowego danego czasopisma oraz otwartości właściciela lub redakcji merytorycznej na dalszy rozwój i podnoszenie jakości. Wyjątek na tym tle stanowi DOAJ, który wymaga spełnienia ściśle określonych warunków (m.in. otwarty dostęp już w momencie publikacji, umożliwienie czytelnikom korzystania z pełnych treści artykułów bez ponoszenia opłat z tego tytułu, wykluczenie tytułów, dla których wydawcy stosują embargo, wymóg posiadania przez czasopismo rady redakcyjnej kontrolującej jakość lub stosowania procedury recenzowania)⁶. Oczywiście indeksacja danego czasopisma na wybranej platformie, podobnie jak w bazach danych, jest kwestią dobrowolności redakcji czy wydawcy. O ile jednak w bazach danych za włączenie czasopisma do zasobu nie pobiera się opłat, w platformach

⁵ Por. Derfert-Wolf, L. *BazTech: zasady indeksowania* [online]. 26.03.2012. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: https://baztech.icm.edu.pl/Zasady_indeksowania.pdf; *Konsorcjum BazEkon: informacja dla wydawców* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <https://bazybg.uek.krakow.pl/bazekon/konsorcjum>.

⁶ *Directory of Open Access Journals: Information for Publishers* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <https://doaj.org/publishers>.

udostępniających czy hybrydowych może to wiązać się z poniesieniem pewnych kosztów (np. De Gruyter). Koszty podstawowe mogą obejmować umieszczenie artykułów w wersji PDF na platformie oraz nadanie im identyfikatorów DOI. W przypadku powierzenia właścicielowi platformy realizacji całego procesu wydawniczego mogą pojawić się także opłaty dodatkowe (np. za skład, obsługę redakcyjną, korektę językową). Jeśli kontrakt obejmuje wszystkie czasopisma danej instytucji (De Gruyter), wydawcy czasopism mogą negocjować obniżenie opłat.

Nieco inaczej wygląda kwestia indeksacji periodyków w ramach uczelnianych platform czasopism. Chociaż indeksowanie i prowadzenie tytułu odbywa się tu bezpłatnie, w wielu przypadkach trudno mówić o dobrowolności indeksacji, bowiem czasopisma trafiają tu niejako *a priori* – w wyniku prowadzonej polityki wydawniczej uczelni. Ponieważ platformy te dedykowane są czasopismom uczelnianym, a ponadto pełną inne funkcje niż np. bazy danych (nie spełniają kryterium dziedzinowego), nie zachodzi tu potrzeba formułowania zasad indeksacji tytułów dla wydawców z zewnątrz. Jeżeli chodzi o instrukcje dla redakcji periodyków uczelnianych, to na wyróżnienie zasługują tu platformy PRESSto i platformy UJK, które na stronach WWW umieszczają tzw. pomoce dla redakcji (np. przewodniki dla redaktorów, tutoriale omawiające jak deponować artykuły, informacje jak sporządzać przypisy, wskazówki jak aplikować do bazy Scopus).

Pod względem **opcji wyszukiwawczych** najbardziej rozbudowane możliwości – wyszukiwanie szybkie i wyszukiwanie zaawansowane – oferują swoim użytkownikom bazy danych i platformy udostępniania czasopism. Pierwsza opcja pozwala na znalezienie dowolnej publikacji z zasobu poprzez wprowadzenie jakiegokolwiek słowa lub wyrażenia (możliwe jest przy tym łączenie terminów przez operatory logiczne), druga – na zainicjowanie procesu wyszukiwania w dowolnym polu opisu bibliograficznego (można wpisać pojedyncze słowo lub wyrażenie, wyszukiwać w jednym lub wielu polach, używać operatorów logicznych i maskowania, wybrać właściwą wartość z listy rozwijanej albo zaznaczyć wybór konkretnego kryterium). Warto podkreślić, że baza danych BazEkon – jako jedyna z analizowanych – posiada funkcjonalność „Cytowane przez”, która realizuje wyszukiwanie cytowań danego artykułu w przypisach literaturowych innych artykułów zarejestrowanych w bazie. Z dodatkowych opcji wyszukiwania, nieobecnych w bazach danych, a oferowanych przez platformy udostępniające czasopisma, warto wymienić: wyszukiwanie według dziedzin wiedzy, numeru DOI, obecności w Google Scholar. Zarówno w bazach danych, jak i na platformach udostępniających czasopisma, wyświetlone rezultaty wyszukiwania można filtrować według wartości metadanych oraz sortować (najczęściej według trafności, daty publikacji, nazwisk autorów, tytułów czasopism). Najsłabiej pod względem opcji wyszukiwawczych prezentują się uczelniane platformy publikowania czasopism, które pozwalają użytkownikom jedynie na przeglądanie zawartości danego czasopisma (według numeru czasopisma, autora i tytułu artykułu) oraz wyszukiwanie w jego obrębie (według autora artykułu, tytułu artykułu, słów kluczowych, słów z pełnego tekstu i streszczenia). Wyjątek na tym tle stanowi platforma UAM PRESSto, która – obok standardowych opcji przeszukiwania zawartości danego czasopisma – już na pierwszym poziomie dostępu oferuje użytkownikom możliwość wyszukiwania czasopism znajdujących się na platformie

według kilku kategorii (dziedzin wiedzy, słów kluczowych, metody/podejścia badawczego, zasięgu, daty publikacji).

Poza wyszukiwaniem czasopism i artykułów wszystkie wytypowane do badań zasoby oferują **opcje przeglądania**. W bazach danych realizują ją indeksy autorów, wydawców, tytułów czasopism, słów kluczowych, a nawet prenumeratorów (BazTech), zaś w przypadku platform czasopism – wykazy tytułów czasopism i dziedzin wiedzy.

Kolejną kwestią są przyjęte **standardy opisu bibliograficznego**. We wszystkich analizowanych zasobach tworzone są rekordy czasopisma i rekordy artykułu. W bazach danych większy poziom szczegółowości opisu obserwuje się na poziomie rekordu artykułu (tytuł czasopisma, tytuł artykułu, nazwiska autorów, treść/zawartość, język publikacji, streszczenia, słowa kluczowe, wydawca, tom, numer, strony, afiliacje autorów, bibliografia załącznikowa, DOI), zaś na platformach czasopism – w rekordzie czasopisma (redakcja, misja i cele, instrukcje dla autorów, indeksacja w bazach, procedura recenzowania, wzory umów autorskich, listy recenzentów). Na szczególną uwagę zasługują rekordy artykułów zamieszczone na platformie PRESSto oraz w Portalu czasopism naukowych, które poza standardowymi elementami opisu, wyposażone zostały w dodatkowe informacje. W przypadku Portalu czasopism naukowych uwzględnia się też datę nadesłania, akceptacji, publikacji online artykułu, liczbę wyświetleń abstraktu i pobrań pełnych tekstów, zaś w przypadku PRESSto – liczbę wyświetleń abstraktu i pobrań pełnych tekstów, wskaźniki altmetryczne, cytowania oraz biogram autora. Jeśli chodzi o dodatkowe elementy opisu bibliograficznego, takie jak słowa kluczowe i bibliografie załącznikowe, to na platformach czasopism są one umieszczane przy opisach artykułów na bieżąco, natomiast w bazach danych dołącza się je zarówno do rekordów katalogowanych obecnie, jak i włączonych do baz wcześniej. We wszystkich poddanych analizie zasobach identyfikatory DOI (o ile występują) automatycznie prowadzą do tekstu publikacji.

Zarówno w bazach danych, jak i na platformach czasopism udostępniane są opisy bibliograficzne oraz pełne teksty artykułów (choć w niektórych bazach danych kolekcje pełnotekstowe są mniej liczne). Dostęp do opisów bibliograficznych w żadnym z zasobów nie jest ograniczony. Z kolei jeśli chodzi o **dostęp do pełnych tekstów**, to w bazach danych oraz na platformach prezentujących czasopisma, jest on realizowany na dwa sposoby: lokalnie poprzez załączony plik pdf artykułu lub zdalnie z poziomu zewnętrznej strony WWW (przekierowanie do strony wydawcy, biblioteki cyfrowej lub repozytorium). Na platformach uczelnianych istnieje możliwość bezpośredniego pobrania pliku pdf artykułu bądź całego numeru czasopisma. Udostępnianie pełnych tekstów, które nie są objęte żadnymi obwarowaniami wydawniczymi, w bazach danych odbywa się bezpłatnie i z wykorzystaniem licencji niewyłącznych. W przypadku, gdy dostęp do tekstów jest ograniczony, wprowadza się darmowy dostęp online dla użytkowników bibliotek zrzeszonych w danym konsorcjum. Gdy na udostępnianie najnowszych numerów czasopisma obowiązuje embargo wydawcy, wówczas upublicznienie pełnych tekstów w internecie następuje po upływie tego okresu. Na platformach czasopism stosuje się rozmaite rozwiązania

w zakresie udostępniania pełnych tekstów. Np. DOAJ udostępnia wszystkie zasoby nieodpłatnie i na zasadzie otwartych licencji. Z kolei De Gruyter i Portal czasopism naukowych wolny dostęp stosują na ogół dla archiwalnych numerów czasopism. Gdy z powodu polityki stosowanej przez wydawcę dostęp online do najnowszych artykułów jest ograniczony, podobnie jak w bazach danych, dla zrzeszonych podmiotów wprowadza się darmowy dostęp konsorcyjny, zaś dla użytkowników indywidualnych – dostęp płatny (np. w Portalu czasopism naukowych 3,99 PLN za każdy artykuł). W przypadku platform OJS udostępnianie treści czasopism odbywa się nieodpłatnie na bazie licencji Creative Commons 3.0 (Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych).

Metadane wszystkich poddanych analizie zasobów można **eksportować** do menadżerów bibliografii. Zgodnie z deklaracjami dysponentów, są one także wysyłane do systemu POL-Index. Chociaż właściciele platform uczelnianych zapewniają, że eksport metadanych następuje także do baz indeksujących czasopismo, rzeczywistość wskazuje na inną praktykę – to redakcje czasopism samodzielnie zabiegają o indeksację danego tytułu w wybranych przez siebie bazach danych.

Wyposażenie wszystkich omawianych zasobów w identyfikator DOI oraz zastosowanie otwartego protokołu OAI-PMH skutkuje tym, że zasoby te, poza systemem POL-Index, obecne są również w **zewnętrznych bazach, wyszukiwarkach i agregatorach**: rekordy baz danych widoczne są m.in. w Google, Google Scholar, DOAJ, Wirtualnej Bibliotece Nauki, Bibliotece Nauki, WorldWideScience.org, repozytoriach uczelnianych, Polskiej Bibliografii Naukowej, WorldCat, Web of Science, zaś zasoby platform czasopism – w DOAJ, CrossRef, Google Scholar, Federacji Bibliotek Cyfrowych, repozytoriach uczelnianych, Polskiej Bibliografii Naukowej, WorldCat, Web of Science. Artykuły rejestrowane na platformach OJS automatycznie trafiają do repozytoriów uczelnianych.

Duże znaczenie czasopism dla procesu ewaluacji dorobku naukowego sprawia, że tak w bazach danych, jak i na platformach czasopism, przy poszczególnych tytułach periodyków umieszczane są **wskaźniki ich wpływu**. W przypadku baz danych jest to z reguły punktacja MNiSW, w przypadku platform dodatkowo Impact Factor, wskaźnik Index Copernicus, cytowania i autocytowania czasopisma.

Pomimo że dysponenci wszystkich poddanych analizie zasobów deklarują bieżącą **aktualizację metadanych**, warto pamiętać, że deklaracja ta odnosi się do procesu włączania danych przesłanych przez wydawcę czy redakcję czasopisma. W przypadku baz danych przekazanie danych może nastąpić nawet z rocznym opóźnieniem, bowiem niekiedy redakcje czasopism dopiero po upływie roku kalendarzowego zgłaszają do baz wszystkie numery czasopisma, które ukazały się w danym roku. Jeżeli chodzi o platformy uczelniane, to mimo wymogów parametryzacji, zdarza się, że zwłoka w publikacji nowych numerów w sieci przekracza pół roku.

Chociaż obydwie typy analizowanych zasobów dysponują **wielojęzycznym interfejsem**, zwiększone możliwości w tym zakresie oferują platformy czasopism (od dwóch do 12 wersji językowych). Podobnie wygląda kwestia **udostępniania danych statystycznych**. O ile twórcy baz danych publikują ogólne statystyki ich wykorzystania, dysponenci platform pozwalają na śledzenie aktywności użytkowników na poziomie pojedynczego artykułu lub całego czasopisma. Takie spostrzeżenie odnosi się również do promocji w **mediach społecznościowych**. Możliwość rekomendowania przez użytkowników pojedynczych artykułów, stron WWW periodyków czy samego serwisu oferują platformy czasopism. Bazy danych wykorzystują jedynie tę ostatnią opcję.

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza wyraźnie dowodzi istnienia pewnych różnic między bazami danych a platformami czasopism. Poza już omówionymi, najważniejsze zarysowują się w zakresie rejestru funkcji. W tym kontekście można zaryzykować stwierdzenie, że o ile bazy danych pełnią rolę rejestratorów treści naukowych (zweryfikowanych pod względem jakości i wiarygodności), to platformy czasopism wypełniają przede wszystkim funkcję użytkową, tj. służą ułatwianiu pracy redakcjom czasopism poprzez sprawną komunikację między zespołem redakcyjnym, autorami i recenzentami oraz umożliwiają elektroniczny obieg dokumentów niezbędnych w procesie redakcji, począwszy od przesłania tekstu przez autora, poprzez proces recenzji, korekty do opublikowania ostatecznej wersji artykułu.

Wydaje się, że bazy danych dzięki swojej zawartości oraz funkcjonalnościom (indeksacja artykułów od lat 90. XX w., bibliografie załącznikowe, cytowania, poszerzone opcje wyszukiwania, możliwości filtrowania i sortowania rezultatów wyszukiwania) o wiele bardziej niż platformy czasopism pomocne są w prowadzeniu badań naukowych (weryfikacja stanu badań, prowadzenie kwerend naukowych, tworzenie zespołów badawczych, analiza podejścia badawczego, rozwój nowych metod, bibliometria, naukometria, użyteczność w procesach dydaktycznych i postępowaniach awansowych). Ponadto służą one promocji dorobku naukowego na poziomie pojedynczego badacza, zwiększaniu jego widoczności i popularyzacji wiedzy z określonych dyscyplin nauki.

Platformy czasopism z kolei, dzięki wyposażeniu w liczne rodzaje wskaźników wpływu (punktacja MNiSW, Index Copernicus Value, Impact Factor, cytowania i autocytowania czasopism) ułatwiają procesy ewaluacji czasopism. Są także dobrym miejscem promocji periodyków, co może przekładać się z jednej strony na poszerzanie kręgu autorów i recenzentów, z drugiej – na proces ich umiędzynarodowienia i oddziaływania. Niewątpliwym atutem platform uczelnianych jest wyposażenie ich w system antyplagiatowy CROSSCHECK (możliwość sprawdzenia nadsyłanych artykułów za pomocą iThenticate), zaś platform hybrydowych – możliwość publikowania artykułów w modelu *ahead of print* (odpłatna publikacja pracy zaakceptowanej do druku najpierw w wersji online).

Nawet jeśli bazy danych pozwalają użytkownikom pełnić jedynie rolę czytelnika bądź osoby zgłaszającej błędy występujące w opisach bibliograficznych, a platformy czasopism – z uwagi na swoją funkcję – dają potencjalnemu użytkownikowi dodatkowo szansę sprawdzenia się w roli autora czy recenzenta, obydwa typy zasobów przyczyniają się w analogiczny sposób do popularyzacji i upowszechniania nauki, wzrostu widoczności artykułów z czasopism oraz rozszerzania indeksacji czasopism w naukowych wyszukiwarkach i światowych bazach danych (wdrażanie standardów ułatwiających aplikowanie czasopism do baz SCOPUS, Web of Science, Erih+ i innych).

Podsumowując, podobnie jak w roku 2009, wypada skonstatować, że w wielości i różnorodności siła. Dlatego w tym kontekście przestrzec trzeba przed wszelkimi próbami unifikacji zasobów (unifikacji nie integracji!), bo może zakończyć się to szkodą dla dotychczas wypracowanych standardów i sprawdzonych form współpracy, zwłaszcza tych, które uznać można za wzorce dobrych praktyk (jak BazTech, PRESSto, DOAJ).

Bibliografia

1. *BazEkon: o nas* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <http://bazekon.icm.edu.pl/bazekon/about>.
2. *BazHum: o projekcie* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <http://www.bazhum.pl/bib/about/>.
3. *BazTech: informacje o bazie* [online]. 10.10.2016. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <https://baztech.icm.edu.pl/index.php/pl/informacje-o-bazie>.
4. *Czasopisma UKSW online!* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <http://www.biblioteka.uksw.edu.pl/pl/node/783>.
5. Derfert-Wolf, L. *BazTech: zasady indeksowania* [online]. 26.03.2012. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: https://baztech.icm.edu.pl/Zasady_indeksowania.pdf.
6. *Directory of Open Access Journals: Information for Publishers* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <https://doaj.org/publishers>.
7. *Index Copernicus: Publishers Panel* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <http://indexcopernicus.com/index.php/pl/upowszechnianie-menu/publishers-panel>.
8. KARWASIŃSKA, E. *Czasopisma otwarte na świat – Pressto uniwersytecka platforma czasopism naukowych* [online]. 20.11.2015. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/14035/1/OAW_Karwasińska_Emilija.pdf.
9. *Konsorcjum BazEkon* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <https://bazybg.uek.krakow.pl/bazekon/konsorcjum>.
10. KOPCEWICZ, G. Akademska Platforma Czasopism jako nowoczesne forum wymiany myśli naukowej. *Acta Universitatis Nicolai Copernici. Zarządzanie* 2016, t. 43, nr 1, s. 103–114. ISSN 1689-8966.
11. KOWALSKA, M. Zasoby czasopiśmiennicze w polskich bibliotekach cyfrowych i bibliograficznych bazach danych – koegzystencja, konkurencja czy kooperacja? W: Derfert-Wolf, L., Szczepańska, B. (red.). *Bibliograficzne bazy danych: kierunki rozwoju i możliwości współpracy. Bydgoszcz, 27–29 maja 2009* [online]. EBIB, 2009. [Dostęp 20.06.2017]. Materiały konferencyjne, nr 19. ISBN 83-921757-5-1. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/publikacje/matkonf/mat19/kowalska.php>.
12. Platforma czasopism Uniwersytetu Łódzkiego. *Biuletyn Informacyjny* (Uniwersytet Łódzki) [online]. 04.2017. [Dostęp 19.06.2017]. Dostępny w: <https://biuletyn.uni.lodz.pl/wp-content/uploads/2017/04/Platforma-czasopism-UŁ.pdf>.
13. *Platforma e-czasopism naukowych na UMCS* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <https://journals.umcs.pl/>.
14. *Portal czasopism naukowych: o nas* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <http://www.ejournals.eu/strona/18/O-nas/>.

15. *Public Knowledge Project:OJS Usage* [online]. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <https://pkp.sfu.ca/ojs/ojs-usage/ojs-map/>.
16. ROZKOSZ, E. Open Journal Systems – wartość dodana czasopisma. *Biuletyn EBIB* [online]. 2014, nr 149. [Dostęp 20.06.2017]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/246>.
17. STARCZEWSKI, M. Polskie czasopisma naukowe a otwarty dostęp. *Pauza Akademicka* [online]. 2015, nr 300. [Dostęp 20.06.2017]. ISSN 1689-488X. Dostępny w: http://pauza.krakow.pl/300_2&3_2015.pdf.
18. STĘPIŃSKA-USTASIAK, L. *Czasopisma humanistyczne i społeczne otwierają się w bazie CEJSH* [online]. 27.01.2015. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <https://uwolnijnauke.pl/czasopisma-humanistyczne-i-spoeczne-otwieraja-sie-w-bazie-cejsh/>.
19. *Uniwersytecka Platforma Czasopism UJK* [online]. Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, 2015. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: https://www.ujk.edu.pl/wydawnictwo/images/podrecznik_upcz.pdf
20. WILKOWSKI, M. *Open Journal Systems (OJS) — cyfrowa infrastruktura czasopisma naukowego w internecie* [online]. *Historia i Media*, 31.07.2010. [Dostęp 20.06.2017]. Dostępny w: <http://historiamedia.org/2010/07/31/open-journal-systems-ojs-cyfrowa-infrastruktura-czasopisma-naukowego-w-internecie>.

Załącznik 1. Bazy danych vs platformy czasopism

Kryteria oceny	Bazy danych	Platformy publikowania czasopism (w ramach jednej uczelni)	Platformy prezentacji czasopism i hybrydowe
Cel tworzenia zasobu	<ul style="list-style-type: none"> • dostarczanie informacji o publikacjach, • wzrost znaczenia nauki, • wspieranie badań naukowych, • ułatwianie dostępu do treści naukowych, • promocja i upowszechnianie polskiej nauki, • wzrost widoczności artykułów, • wspieranie wypożyczeń międzybibliotecznych, • wzrost innowacyjności przedsiębiorstw. 	<ul style="list-style-type: none"> • wspomaganie pracy redakcji poprzez sprawną komunikację między zespołem redakcyjnym, autorami i recenzentami, • elektroniczny obieg dokumentów niezbędnych w procesie redakcji, • wzrost widoczności artykułów, • zwiększenie wskaźników wpływu czasopism, • rozszerzenie indeksacji czasopism w wyszukiwarkach naukowych i bazach danych, • wzrost liczby zagranicznych autorów i recenzentów. 	<ul style="list-style-type: none"> • gromadzenie i skuteczne rozpowszechnianie treści naukowych, • internacjonalizacja czasopism, • promowanie krajowych osiągnięć naukowych, • w przypadku zasobów open access szerzenie otwartego dostępu, • wspieranie procesu ewaluacji czasopism, • realizacja całego procesu wydawniczego.

Zasięgi (chronologiczny, geograficzny, typograficzny)	<ul style="list-style-type: none"> • materiał od lat 90. XX w., • czasopisma z całego kraju, • czasopisma różnych wydawców. 	<ul style="list-style-type: none"> • roczniki najnowsze, od 2007 r., • czasopisma wydawane przez daną uczelnię i jej partnerów naukowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • roczniki najnowsze, od 2003 r., • czasopisma różnych wydawców.
Zakres	<p>najbardziej reprezentatywne czasopisma ze wszystkich dziedzin i dyscyplin nauki</p>	<p>czasopisma z poszczególnych dziedzin i dyscyplin nauki będących przedmiotem studiów oraz działalności statutowej danej uczelni</p>	<p>czasopisma ze wszystkich dziedzin i dyscyplin nauki</p>
Wielkość zasobu	<p>od kilkuset do kilku tysięcy tytułów czasopism</p>	<p>od kilku do kilkudziesięciu tytułów czasopism</p>	<p>od kilkudziesięciu do kilkuset tysięcy tytułów czasopism</p>
Zasady indeksacji czasopism	<ul style="list-style-type: none"> • indeksacja dobrowolna i bezpłatna, • do zasobu trafiają czasopisma, które: <ul style="list-style-type: none"> • tematycznie zgodne są z profilem danej bazy, • mają naukowy lub fachowy charakter, • publikują recenzowane artykuły lub posiadają inną formę weryfikacji treści przed opublikowaniem, • zaopatrują artykuły w afiliacje autorów, tytuły, streszczenia i słowa kluczowe w języku publikacji oraz w języku angielskim, bibliografie załącznikowe, • posiadają ogólnodostępną stronę internetową ze streszczeniami i/lub pełnymi 	<ul style="list-style-type: none"> • indeksacja „wymuszona” instytucjonalnie i bezpłatna, • brak szczegółowo określonych zasad indeksacji, • do zasobu trafiają czasopisma naukowe (przede wszystkim punktowane), wydawane przez daną uczelnię lub jej partnerów naukowych (towarzystwa naukowe, jednostki badawcze, biblioteki). 	<ul style="list-style-type: none"> • indeksacja dobrowolna, • włączenie do zasobu płatne lub bezpłatne, • w przypadku opłat: <ul style="list-style-type: none"> • bazowa opłata za podstawowy pakiet (umieszczenie artykułu w wersji PDF na platformie oraz nadanie identyfikatora DOI), • dodatkowe opłaty za skład, obsługę redakcyjną, korektę językową, ewaluację, • ogólnikowe zasady indeksacji: potencjał naukowy danego czasopisma oraz otwartość właściciela lub redakcji merytorycznej na dalszy rozwój i podnoszenie jakości.

	<p>tekstami artykułów,</p> <ul style="list-style-type: none"> wyrażą zgodę na przekazywanie pełnych tekstów artykułów do danej bazy lub złożą oświadczenie pozwalające na indeksowanie czasopisma w bazie. 		
Opcje wyszukiwania	<ul style="list-style-type: none"> wyszukiwanie: proste i zaawansowane, przeglądanie: indeksy autorów, tytułów artykułów, tytułów czasopism, wydawców, słów kluczowych, prenumeratorów. 	<ul style="list-style-type: none"> wyszukiwanie proste według autora, tytułu, słowa z pełnego tekstu i streszczenia, słowa kluczowego, przeglądanie według numeru, autora, tytułu. 	<ul style="list-style-type: none"> wyszukiwanie: proste i zaawansowane, przeglądanie według tytułu czasopisma, numeru, dziedziny.
Standard opisu bibliograficznego	<ul style="list-style-type: none"> opis na poziomie czasopisma: tytuł, inne tytuły, wydawca, ISSN, witryna, redakcja, częstotliwość, pełne teksty, wskaźniki, zawartość czasopisma, opis na poziomie artykułu: tytuł czasopisma, tytuł artykułu, autor, treść, język publikacji, streszczenia, słowa kluczowe, wydawca, tom, numer, strony, afiliacje autorów, bibliografia załącznikowa, DOI, cytowania, dominuje standard MARC21. 	<ul style="list-style-type: none"> opis na poziomie czasopisma: redakcja, zasady (cel, działy, proces recenzji, polityka OA, recenzenci), przesyłanie tekstów (wytyczne dla autorów, polityka prywatności), indeksacja, wskaźniki, DOI, ISSN, opis na poziomie artykułu: autor, tytuł, słowa kluczowe, streszczenia, DOI, bibliografia załącznikowa, cytowania, wskaźniki altmetryczne, dane artykułu (liczba wyświetleń abstraktu i pobrań pełnego tekstu), brak ściśle określonego standardu opisu bibliograficznego. 	<ul style="list-style-type: none"> opis na poziomie czasopisma: redakcja, misja i cele, instrukcje dla autorów, indeksacja, procedura recenzowania, wzory umów autorskich, listy recenzentów, opis na poziomie artykułu: autor, tytuł, słowa kluczowe, streszczenia, DOI, bibliografia załącznikowa, dane artykułu (data nadesłania, akceptacji, publikacji online, liczba wyświetleń, pobrań, afiliacje autorów), brak ściśle określonego standardu opisu.
Streszczenia, słowa kluczowe,	dołączane na bieżąco i uzupełniane	dołączane na bieżąco	dołączane na bieżąco

bibliografie załącznikowe	retrospektywnie		
Identyfikator obiektu cyfrowego	DOI	DOI	DOI
Polityka otwartości	<ul style="list-style-type: none"> dostęp bezpłatny, dostęp nieograniczony: licencje niewyłączne, w przypadku dostępu ograniczonego: darmowy dostęp online dla użytkowników bibliotek zrzeszonych w danym konsorcjum (płatny dla użytkowników indywidualnych po przejściu na stronę wydawcy), w przypadku embargo wydawcy: udostępnianie tekstów w internecie, po określonym przez wydawcę okresie karencji. 	<ul style="list-style-type: none"> dostęp bezpłatny i nieograniczony: licencja Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 3.0 Polska. 	<ul style="list-style-type: none"> dostęp bezpłatny dla numerów archiwalnych, w przypadku dostępu ograniczonego: darmowy dostęp online dla użytkowników bibliotek zrzeszonych w danym konsorcjum, i dostęp płatny dla użytkowników indywidualnych (bezpośrednio ze strony platformy).
Dostęp do pełnego tekstu	<ul style="list-style-type: none"> dostęp lokalny – plik pdf artykułu, dostęp na zewnętrznej stronie WWW (strona wydawcy, biblioteki cyfrowej lub repozytorium). 	dostęp lokalny – plik pdf artykułu lub całego numeru	<ul style="list-style-type: none"> dostęp lokalny – plik pdf artykułu, dostęp na zewnętrznej stronie WWW (strona wydawcy).
Eksport metadanych	<ul style="list-style-type: none"> eksport do systemu POL-Index (XML), eksport do menadżerów bibliografii. 	<ul style="list-style-type: none"> eksport do systemu POL-Index (XML), eksport do baz indeksujących czasopismo, eksport do menadżerów bibliografii. 	<ul style="list-style-type: none"> eksport do systemu POL-Index (XML), eksport do baz indeksujących czasopismo, eksport do menadżerów bibliografii.
Obecność w otwartych zasobach	Google, Google Scholar, DOAJ, Wirtualna Biblioteka Nauki, Biblioteki Nauki, WorldCat, WorldWideScience.org, POL-Index, FBC, repozytoria uczelniane, Polska Bibliografia Naukowa, Web of Science	DOAJ, CrossRef, Google Scholar, repozytoria uczelniane, Polska Bibliografia Naukowa, WorldCat, POL-Index, VifaOST, Web of Science	Google, Google Scholar, WorldCat, POL-Index, DOAJ, CrossRef, repozytoria uczelniane, Polska Bibliografia Naukowa

Wskaźniki wpływu czasopisma	punktacja MNiSW	<ul style="list-style-type: none"> • punktacja MNiSW, • Index Copernicus Value. 	<ul style="list-style-type: none"> • punktacja MNiSW, • Index Copernicus Value, • Impact Factor, • cytowania i autocytowania czasopisma.
Aktualizacja danych	na bieżąco	na bieżąco	na bieżąco
Role dla użytkownika	czytelnik	autor, recenzent, czytelnik	autor, recenzent, czytelnik
Inne	<ul style="list-style-type: none"> • dwie wersje językowe interfejsu, • sortowanie i filtrowanie wyników wyszukiwania, • zmiana widoku wyświetlania wyników, • eksport opisów bibliograficznych w różnych formatach, • moduł statystyczny wykorzystania bazy, • promocja bazy w mediach społecznościowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • kilka wersji językowych (2–12 wersji), • opcje powiększania, pomniejszania tekstu, • system antyplagiatowy CROSSCHECK, • moduł statystyczny dla każdego artykułu i całego czasopisma, • archiwum numerów, • subskrypcja RSS, • promocja pojedynczego artykułu w mediach społecznościowych (serwisy społecznościowe, zawodowe, zakładkowe). 	<ul style="list-style-type: none"> • dwie wersje językowe, • opcje powiększania, pomniejszania tekstu, • publikacja artykułów w modelu <i>ahead of print</i>, • moduł statystyczny dla każdego artykułu, • archiwum numerów, • subskrypcja newslettera, • promocja platformy w mediach społecznościowych.
Przykłady	BazHum, BazTech, BazEkon, CEJSH.	OJS: UMK, UAM, UKW, UMCS, UKSW, UEK, UŁ, UPJPII, Uczelniana Platforma Czasopism UJK.	Portal czasopism naukowych, Index Copernicus, De Gruyter, DOAJ.

Źródło: opracowanie własne.

KOWALSKA, M. Platformy czasopism naukowych a bibliograficzne bazy danych : obszary przenikania, narzędzia, usługi. W: Sójkowska, I., Derfert Wolf, L. (red.). *Bibliograficzne bazy danych: perspektywy i problemy rozwoju. III Konferencja Naukowa Konsorcjum BazTech, Kraków, 26-27 czerwca 2017* [online]. Stowarzyszenie EBIB, 2017. [Dostęp 20.11.2017]. Materiały Konferencyjne EBIB, nr 25. ISBN 978-83-63458-08-9. Dostępny w: http://open.ebib.pl/ojs/index.php/Mat_konf/article/view/602.